

ÚVODNÍK/EDITORIAL

SAMUEL ABRAHÁM

Keď v roku 1996 vyšlo prvé číslo časopisu *Kritika & Kontext*, bola slovenská spoločnosť v hlbokej kríze a jej smerovanie nebolo vôbec jasné. Poloautoritatívna vláda vyradila Slovensko zo zoznamu krajín, uchádzajúcich sa o členstvo v NATO a EÚ – táto vláda zneužívala svoju politickú moc legálnymi i nelegálnymi spôsobmi na potláčanie politickej opozície, slobodných médií a intelektuálov, a okrem toho si pokútno rozdelila väčšinu štátneho majetku medzi vlastných členov a ich kumpánov. Medzinárodne izolované a politicky neliberálne Slovensko bolo ideálne usporiadané na zachovanie status quo. To všetko je dnes našťastie len príznak minulosti, za ktorým nasledovali dvakrát všeobecné voľby (1998, 2002), v ktorých zvíťazili demokratické sily a Slovensko sa vrátilo do severoatlantického a európskeho spoločenstva národov, kde v súčasnosti zažíva krízu oboch týchto organizácií. Dá sa teda povedať: šťastný koniec a dôvod na oslavu.

Zároveň si čoraz väčšmi uvedomujem, aké obťažné dedičstvo zanechal tento dlhoročný zápas v rámci postkomunistickej transformácie – sťažený predošlým komunistickým dedičstvom – súčasnému obdobiu. Po roku 1998, a zdá sa, že ani po roku 2002, dve demokratické vlády nevyvinuli nijaké seriózne úsilie vysporiadať sa so zločinmi a spreneverami, ktoré spáchali ich predchodcovia. Súdnicstvo – poškvrnené komunistickou minulosťou a neskôr aj posluhovaním neliberálnemu režimu v deväťdesiatych rokoch – je slabé a zrejme ani nechce stíhať zločincov, ktorí zneužívali svoju politickú moc pred rokom 1998, ani zločincov, ktorí používajú svoje finančné zázemie, získané pred rokom 1998, na korumповanie a zneužívanie súčasných demokratických procedúr. Korupcia, tento globálny jav, sa rozšírila na všetkých úrovniach administratívneho, vzdelávacieho

In 1996, when *Kritika & Kontext* was first published, Slovak society was in deep political crisis and the direction and outcome was not at all clear. The semi-authoritarian government was pushing Slovakia out of the list of countries wishing to join NATO and the EU; it misused its powers to bully the political opposition, free media and intellectuals; and it legally and illegally divided most of the state-owned property among its members and their cronies. An internationally isolated and politically illiberal Slovakia was an arrangement that would have protected that status quo. Fortunately, this is all history now, following two general (1998, 2002) elections won by democratic forces. Slovakia has returned to the North Atlantic and European Union community of nations, facing and experiencing the current crisis of the latter two organizations. A happy outcome, indeed, a time for celebration.

And yet, witnessing the struggles and enjoying the changes throughout these years I can see what a grave legacy – fortified with the more distant Communist legacy – this period of transition has bestowed upon the present period. There has been no serious effort since 1998 by two democratic governments to deal with the criminal acts and embezzlements practiced by their predecessors. The judiciary – tainted by the communist legacy and then again by serving the illiberal regime in the 1990s – is weak and seemingly unwilling to prosecute the offenders, who misused their political power before 1998 and persecute those who use their financial clout acquired before 1998 to corrupt and abuse the democratic fabric at present. Corruption, a global phenomenon, has spread on all levels of the administrative, educational and service sectors and, gravely, is generally accepted as a necessary evil of democratic

a verejného sektora, a čo je ešte horšie, je nezmyselne vnímaná ako nevyhnutné zlo demokratického systému. Dlhé a nepretržité úsilie sprístupniť zväzky ŠtB a vysporiadať sa s tajnými agentmi a informátormi zrejme prichádza neskoro a je príliš slabé na to, aby malo očistný účinok na spoločnosť, ktorá dlho akceptovala fakt, že nomenklátúrne kádre komunistického režimu sú prijateľné ako dnešní politickí činitelia. Navyše, viac než desaťročie po páde komunistického režimu pretrvávajú tradícia moderných slovenských dejín robí stále nanovo hrubú čiaru za svojou trnistou minulosťou. „Veď neotvárajme rany minulosti, ktorých sme boli skôr svedkami ako vykonávateľmi,“ je argument, ktorý premlčí každé – aj naše – svinstvo.

Okrem toho máme do činenia so všeobecným útokom na liberálne hodnoty, a to často z úplne nesprávnych dôvodov – liberalizmus víta kritiku, naopak, bez nej by zanikol. Pohrdanie liberalizmom prichádza nielen zo strany zvyčajných kritikov – komunistov a nacionalistov – ale aj zo strany mnohých intelektuálov, ktorí vyznávajú konzervativizmus a zo Spojených štátov dovezený neokonzervativizmus. Tí všetci stotožňujú súčasnú mizériu s krachom liberalizmu a spájajú to s oneskorenou kritikou štruktúr Európskej únie a jej siahaním na národnú suverenitu. Rozštiepenie v rámci NATO ohľadom Iraku rozdelilo aj slovenskú spoločnosť a spôsobilo príchod silného antiamerikanizmu, ako aj euroskepticizmu.

Tento môj ponurý náčrt by ste mohli považovať za hromženie človeka, ktorý je pomerne netrpelivý, utopický a pesimistický. To je možné, lenže za najviac frustrujúcu považujem neschopnosť svoju aj iných diagnostikovať situáciu, ktorej sme dnes svedkami. Cením si preto úsilie popredného slovenského filozofa Františka Novosáda, ktorý sa vo svojej najnovšej knihe *Doba X* pokúsil uchopiť problémy, trendy a filozofické perspektívy, spojené s našou dobou a selektívne ich aplikovať na našu sloven-

system. A long overdue effort to open files and deal with secret police agents and informers seems too little, too late to have a purifying effect on a society that has long accepted that figures from the communist regimes are acceptable as political actors today. More than a decade after the fall of the Communist regime, the habit of modern Slovak history to draw a thick line behind its thorny past – to a point an acceptable effort not to open past wounds of which we were more witnesses than perpetrators – continues.

Moreover, there is general attack on and disdain for liberalism, often for all the wrong reasons, not only by the usual suspects – communists and nationalists – but also by many intellectuals who embrace conservatism, and the US export, neoconservatism, identifying the current malaise with the bankruptcy of liberalism. This is connected with belated criticism of the European Union's structure and its encroachment on national sovereignty. The rift within NATO over Iraq divided Slovak society and gave venue to strong anti-Americanism as well as to Euroscepticism.

You might consider my bleak outlook as the frustration of someone who is slightly impatient, utopian and overly pessimistic. Perhaps, but what I find most frustrating is the inability of myself, or anyone else to diagnose the condition that we witness today. I thus appreciate an effort by a prominent Slovak philosopher, František Novosád, to tackle in his latest book, *Generation X*, the problems, trends and philosophical predicaments connected with our time and selectively apply them to our Slovak experience. Instead of commissioning or collecting book reviews, Egon Gál, Martin Kanovský and myself, discussed the various topics of the book with the author himself. We found the experience so invigorating that we decided to meet and discuss various topics regularly and we hope to publish the result in the near future.

skú skúsenosť. Namiesto objednávky recenzií sme spolu s Egonom Gálom a Martinom Kanovským diskutovali o rôznych témach s autorom tejto knihy. Z tejto diskusie sme mali takú povzbudzujúcu skúsenosť, že sme sa rozhodli naďalej sa pravidelne stretávať a diskutovať o rôznych témach, pričom dúfame, že výsledky zverejníme v blízkej budúcnosti.

Meno Judith Shklar (1924–1982) je u nás takmer neznáme a venovať sa jej dielu znamená porušiť jedno z nepísaných pravidiel časopisu *Kritika & Kontext* – nikdy nerecenzovať dielo, ktoré nevyšlo v slovenčine alebo v češtine. Na naliehanie vynikajúcej študentky a absolventky Výberového vzdelávacieho spolku (VVS) Kamily Štullerovej, ktorá na Stredoeurópskej univerzite v Budapešti napísala diplomovú prácu o Judith Shklar, sme urobili výnimku. Preložili sme filozofkin článok „Liberalizmus strachu“, ktorým zásadne prispela k politickej teórii, ako aj jej profil od Stanleyho Hoffmanna.

Keď som si prezeral iné články Judith Shklar a články o nej, narazil som na jej skvelú recenziu knihy *Legalizmus* od amerického právneho teoretika Lloyda L. Weinreba. Jej argumentácia sa mi zdá presvedčivá a okrem toho veľmi použiteľná na súčasnú situáciu na Slovensku. Dúfam, že Judith Shklar budú čítať a ocenia právnici, sudcovia a filozofi práva u nás, pre ktorých platí to isté, čo pre mnohých ich amerických kolegov: „skúmanie práva sa izolovalo od skúmania etiky a politickej teórie“. A nielen to – Judith Shklar tvrdí, že hlavným úsilím filozofie práva bolo dovŕšiť túto izoláciu. Výsledkom je inštrumentálna a čisto pozitivistická interpretácia a aplikácia práva. To je obzvlášť zatažujúce vtedy, keď má čoraz viac sudcov rozhodovať v záležitostiach, ktoré majú etický a morálny rámeč.

The name, Judith Shkar (1924-1982), is virtually unknown in our region and profiling her breaches one unwritten rule of K&K – never review someone who has not yet been published in Slovak or Czech. We made an exception on the insistence of a brilliant young student, Kamila Štullerová, a graduate of the Society for Higher Learning who wrote an MA dissertation about Shklar at the Central European University in Budapest. We translated Shklar's essay "The Liberalism of Fear", her major contribution to political theory as well as posthumous profile of her by Stanley Hoffmann.

As I researched other articles by and about Shklar I ran into an excellent review by Lloyd L. Weinreb, of Shklar's book *Legalism*. I found her argument convincing and, moreover, very applicable to the current condition in Slovakia. I hope that Shklar will be read and appropriated by lawyers, judges and legal philosophers in our region for whom, the same as for many of their American colleagues, "the study of law has become isolated from the study of ethics and political theory." Not only that, Shklar insists that it has been a major effort of legal philosophy to make the isolation complete. The result is an instrumental and strictly positivistic interpretation and application of law. This is particularly grave when more and more judges are asked to decide on the issues that have ethical and moral ramifications.

I find the most revealing Weinreb's observation that "we rely on law to prevent the overzealous from proving their points with brute force, which is one very effective means of promoting uniformity". It has been our experience during the Communist takeover in 1948, then in the period 1990-1992 when Slovak nationalists paralyzed Czechoslovakia. Also I view it as forewarning of various fundamentalist and religious groups using legal sophistry to implement their agenda outside the democratic process.